

Een documentaire als profielwerkstuk

Het kan ook bij geschiedenis

Op een toenemend aantal scholen kun je een profielwerkstuk als documentaire uitvoeren – een passende vorm in onze beeldcultuur. Maar hoe pak je dat aan als begeleidende docent, hoe beoordeel je zo'n eindproduct en bovenal: wat is daarvan de meerwaarde?

Esther Schaareman
is deelprojectleider
Kunst & Cultuur op het
Kamerlingh Onnes in
Groningen.

Dus dan hoeven we niets meer te schrijven? De hoopvolle vraag van mijn examenleerlingen uit vwo 6, die enthousiast het plan hebben opgevat om van hun profielwerkstuk (PWS) een documentaire te maken in plaats van het te schrijven, moet ik snel ontkrachten. Er moet namelijk veel geschreven worden: een filmplan, interviewvragen, een logboek, maar geen verslag als eindwerkstuk. Ik heb hen op het spoor gezet van Documaken.nl, een website die leerlingen stimuleert documentaires te maken voor hun PWS. Voor Jasper Vreken, film- en maatschappijleerdocent op het Montessori Lyceum Amsterdam en motor achter de website, is een documentaire als PWS volkomen logisch: 'Film is een krachtig

“Een traditioneel PWS kun je op school schrijven, of thuis achter je laptop. Een documentaire dwingt je om eropuit te gaan”

en herkenbaar medium om actuele verhalen te vertellen op een eigentijdse manier. En de meeste leerlingen hebben technische middelen tot hun beschikking: met een camera, mobiele telefoon en laptop kom je een heel eind.'

Filmeducatie

'Leerlingen kijken series op Netflix, ze bekijken en maken filmpjes op social media,' zegt ook Malu Sanders, in 2019 Filmleraar van het Jaar en docent Film en Kunst Algemeen op het 4e Gymnasium, 'maar wij maken ze bewust van technische en inhoudelijke mogelijkheden. Je kunt examen doen in het vak Film en we hebben een doorlopende leerlijn vanaf de brugklas: leerlingen leren hoe een

animatie in elkaar zit, welk effect verschillende shotwisselingen hebben, wat reclame van je wil. Dat is op lang niet alle scholen vanzelfsprekend.' Op veel scholen is er wel aandacht voor filmeducatie, bijvoorbeeld als (illustratie)materiaal bij de moderne vreemde talen of als onderdeel van een van de kunstvakken. Op scholengemeenschap De Rietlanden, waar Vera Hageman kunstdocent is, kun je voor Kunst Beeldend een film maken in plaats van een object of schilderij, en haar school is geen uitzondering. Dat is dan vaak een fictiefilm of in ieder geval de uitkomst van een artistiek proces. Maar geen documentaire. Hageman: 'Wij zien de PWS-documentaire als middel om filmeducatie breder te trekken, door leerlingen de mogelijkheid te bieden om een serieus en doortimmerd product te maken, binnen de volle breedte van alle schoolvakken.'

Voorbeelden en stappenplannen

Op Documaken.nl staan, naast voorbeelden van eerdere PWS-documentaires, de stappen die je als leerling kunt volgen. Van 'hoe kom je op een goed idee' tot 'hoe monteer ik mijn documentaire'. De website besteedt aandacht aan interviewtechnieken, het belang van een shotlist, beeldcompositie, de rol van geluid en muziek en cameraregie. Ook zijn er handige documenten als plannings, draaiboeken en storyboards te vinden. Je kunt het stappenplan volgen, maar ook informatie terugzoeken als je vastloopt. Sanders: 'Op de site staan interviews met film- en documentairemakers, waarin ze uitleggen hoe ze problemen oplossen die ze tegenkomen.' Hageman en Vreken lichten toe: 'De docent van het PWS-vak dat leerlingen kiezen begeleidt het onderzoek. Dat onderzoek blijft hetzelfde: leerlingen die een documentaire

maken, moeten ook hoofd- en deelvragen formuleren, alleen de vorm is anders. De site begeleidt het filmtechnische deel, met do's en don'ts voor leerlingen én begeleidende docenten. Zo kunnen ze samenwerken aan een eindproduct dat zowel inhoudelijk als filmtechnisch interessant is en geen opeenvolging van 'talking heads'.

De beoordeling

Het aantal leerlingen dat kiest voor de PWS-documentaire groeit op alle acht deelnemende scholen. Hoe zorg je er dan voor dat vakdocenten het eindproduct filmtechnisch kunnen begeleiden én beoordelen? Documaken.nl biedt een uitgebreid beoordelingsmodel voor vier onderdelen: het schriftelijk gedeelte (alle voorbereidingen), de documentaire zelf, de presentatie en het proces – waarvan de laatste twee standaard onderdeel uitmaken van een PWS-beoordeling. Docenten die minder gewend zijn processen te begeleiden en te beoordelen, bijvoorbeeld bètadocenten, vinden het lastig om documentaire-gerelateerde aspecten te beoordelen, erkennen Hageman en Sanders: 'Vooral de beoordeling van het filmtechnische deel vinden docenten soms moeilijk. Voor de begeleiding van een PWS-documentaire ga je geen hele bijscholing filmeducatie doen. We hebben daarom een apart hoofdstuk over vormgeving op de site gezet. Onze assistentie en de blik van een geschoolde kijker zijn in veel gevallen nog wel nodig. Dat is voor ons ook nog steeds een puzzel, want eigenlijk willen we dat de site zonder onze bemoeienis te gebruiken is.'

Meerwaarde: de wereld in

De eindproducten van Documaken.nl verdwijnen niet in een la, maar worden op het gelijknamige festival getoond in een bioscoop. Daarna worden ze gedeeld binnen de scholengemeenschap en ze zijn (na toestemming van de makers) te zien op YouTube. 'Dat is heel waardevol voor de leerlingen, hun ouders, de school en de samenleving,' vindt Vreken, 'omdat ze zo een groter podium krijgen dan alleen in eigen kring.' Sanders: 'Een traditioneel PWS kun je op school schrijven, of thuis achter je laptop. Een documentaire dwingt je om eropuit te gaan.' Leerlingen moeten de wereld in, mensen ontmoeten, contacten leggen, stelt Hageman: 'Ze leren echt om te gaan met de werkelijkheid. Als je zelf praat met je bronnen, en je legt dat vast, moet je goed beslagen ten ijs komen. En je facts checken.'

Alle drie de docenten constateren dat leerlingen die een PWS-documentaire maken onderwerpen kiezen waarin ze geïnteresseerd zijn en toegang toe hebben; onderwerpen uit hun belevingswereld en directe omgeving. De makers van *School is kut*, winnaar van de juryprijs 2020, onderzochten hoe lesstof relevanter en interessanter kan worden gemaakt: ze deden literatuuronderzoek naar

vakoverstijgend projectonderwijs, interviewden een wetenschappelijk onderzoeker over onderwijsvernieuwing en voelden hun eigen docenten aan de tand, die verrassend kritisch waren op het schoolsysteem waar ze deel van uitmaken. Er gaat een enorme hoeveelheid serieuze research schuil achter de vlotte montage, de slim gekozen quotes en de geestige vondsten in de documentaire, die getuigt van een behoorlijk doortimmerd filmplan en een strakke regie en waar bovenal het plezier van afspat.

'Bovendien doet het ertoe dat je als kijker weet dat de documentaire gemaakt is door een leerling,' zegt Vreken. Leerlingen die zich afvroegen wat het voor je sociale leven betekent om transgender te zijn, interviewden ervaringsdeskundigen voor de camera over gender en seksualiteit. 'Dat heeft een andere impact dan wanneer een volwassene dat zou doen. Het vraagt nogal wat voorbereiding, empathie en lef, van alle betrokken partijen.' Het vertonen van deze documentaire op school draagt veel bij aan genderacceptatie, omdat het een peer-to-peerboodschap is, en daardoor overtuigender dan een voorlichtingsprogramma van een instantie.

Een leerling die het hele PWS-proces heeft doorlopen concludeert treffend: 'Het is echt heel veel werk, meer dan gewoon schrijven. Maar je kunt veel meer kwijt in korte tijd omdat je kan laten zien hoe iets is. En je komt achter meer echte dingen, die ik niet in een boek had kunnen lezen.' ■

Scènes uit de documentaire *School is kut* die in 2020 de Juryprijs won. De makers onderzochten hoe lesstof interessanter gemaakt kan worden.

Documaken.nl

Documaken.nl is drie jaar geleden opgericht door de filmdocenten van scholengemeenschap De Rietlanden uit Lelystad en van drie Amsterdamse scholen: het 4e Gymnasium, het Hervormd Lyceum Zuid en het Montessori Lyceum Amsterdam (MLA), en door *Bekijk 't*, een kunsteducatieve instelling gespecialiseerd in film- en media-educatie. Er wordt nog steeds gewerkt aan de verbetering van de website en uitbreiding van het netwerk van deelnemende scholen. Belangstellende scholen kunnen contact opnemen met pws@documaken.nl.